

Варіювання закінчень у межах одного відмінка репрезентують фразеологізми *Богу душу віддати – Богові душу віддати; зі світа звести – зі світу звести; на вуси намотати – на вуса намотати; на край світа – на край світу; поки й світа сонця – поки й світу сонця*. Частіше варіюються відмінкові закінчення в родовому, рідше – у давальному відмінку. Зазначимо, що такі морфологічні варіанти засвідчено серед іменників II відміни чоловічого роду твердої групи однини (*глек – глека, світа – світу*) та множини (*вуси – вуса*). Також можуть взаємозамінюватися закінчення в стягнених і нестягнених формах прикметників жіночого роду в однині: *Божя іскра – Божая іскра*.

Граматичні варіанти – одна з форм реалізації узуальних фразеологічних одиниць, що являють собою стійкі сполуки зі значенням, котрі не виходять за межі усталених та зберігають однакову образність [2, с. 17]. Варіаційна амплітуда таких форм забезпечується здатністю суфіксальних та префіксальних морфем, а також здатністю виразників граматичних категорій взаємозамінюватися. Феномен фразеологічних варіантів, зокрема й граматичних, полягає в наявності в мовній системі двох і більше стійких сполук, але в мовленнєвій практиці реалізується одна з них, яку обрав комунікант.

Список використаних джерел:

1. Артеменко Г. Особливості фіксації логічного пізнання фразеологічними варіантами. *Лексикографічний бюлетень*. Київ : Інститут української мови НАН України, 2011. Вип. 20. С. 39-45.
2. Романченко А. П. Лексичні фразеоваріанти як складники узуальної фразеології. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : Полипринт, 2020. Вип. 27. С. 13-20.
3. Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови. Київ : Вища шк., 1984. Т. 1. 304 с.; Т. 2. 384.
4. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови. Київ : Освіта, 1998. 224 с.

АНТРОПОМЕТАФОРА ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ЗАПОЗИЧЕННЯМ У ВИРОБНИЧІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ І ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Світлана Сабліна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови,
Запорізький національний університет
E-mail: sablina_sv@meta.ua

Вступ. У вітчизняному термінознавстві питання розвитку й формування галузевих термінологічних підсистем займають важливе місце, адже кожна з них формує й визначає сукупну термінологічну систему української мови. Тому важливо встановити не тільки сучасні тенденції розвитку галузевих

терміносистем, але й проаналізувати давніші етапи їх формування, де зафіксовано важливі напрацювання українських термінологів, наприклад, пуристична тенденція в терміносистемах I половини ХХ століття. Останнє пов'язане з питанням засадничого напрямку розвитку сучасної термінології з огляду на використання українськомовних ресурсів, а, отже, й наявного словотвірного потенціалу української мови. Та й загалом вивчення особливостей словотвору спеціальної мови науки й техніки різних періодів являє безперечний інтерес, оскільки релевантне розуміння закономірностей давнього термінологічного словотворення дозволить розв'язати непрості проблеми сучасної практичної термінології.

У цьому плані виробнича термінологія I половини ХХ століття (до 30-х років) є однією з тих фахових термінологій, яка формувалася, засвоюючи все те, що на час її становлення виробила світова цивілізація, з одного боку, а з іншого – іще мала можливості вільно позбуватися чужомовних впливів, зокрема з російської, польської, німецької мов.

Метою розвідки є аналіз моделі терміновтворення на основі метафоризації (антропоморфної) у виробничій термінології початку ХХ століття.

Матеріалом дослідження слугували ті українські словники виробничої термінології поч. ХХ століття, у яких урівноважено різні підходи до унауковлення виробничо-технічної термінології: І.М. Шелудько «Практичний словник виробничої термінології» (1931); «Словник будівельної термінології (проект)» (1930) професора С. Булди; Шелудько І. «Словник технічної термінології: електротехніка (проект)» (1928).

У дифініціюванні антропометафори як лексико-семантичного способу словотворення покладаємося на положення, що «Антропометафора – кінцевий продукт «антропометафоризації («оживлення» предметів, понять і явищ, семема яких збагачується семою «людинототожність»)» [Єщенко, 2010, с.227].

Виклад основного матеріалу. Модель творення виробничої термінології на основі антропоморфної метафоризації, а не калькування чи запозичення термінів, мало на меті надати термінам семантичної прозорості, а тому й пояснювальної сили. Виявлений матеріал дозволив встановити кілька груп термінів-атропометафор на основі аналогій з життєдіяльністю людини.

1. Антропометафори співвіднесені з діями людини: *Валяние (глины) – виробляння, вироблення. Валять (глину) – виробляти, виробити качати, викачувати* [1, с. 10]; *Выбирать, выбрать (грунт) – буртувати; избрать паз, пазить – Гарувати* [1, с. 18]; *Бігун – веревка, столб веревальный* [1, с. 188]; *Гулянка – зазор, проемжукот, прозор* [1, с.202]; *Бігання* [4, с. 5]; *Бігун* [4, с. 5]; *Говірник* [4, с.18].
2. Антропометафори співвіднесені з фізичними чи психічно-інтелектуальними якостями людини: *Балка провисшая, прогнувшаяся – трям(ка) укляклий, провислий* [1, с. 4]; *Беручкий – вязкий* [1, с. 188]; *Бокастый – выпуклый, с выпуклыми боками* [1, с. 189]; *Глухий – неподвижный, неизменяемый, нестворный* [1, с. 201]; *Дикар – дикарь, камень дикий* [1, с.204]; *Товстий – толстый. Товстуля – нарост* [1, с.264]; *Волосина* [4, с. 3]; *Груповий* [4, с. 18].

3. Атропометафори-соматизми максимально представлені в усіх обстежених терміносистемах. Здається, більшість назв органів людини стали основою метафоризації, особливо в будівельній термінології: Зуб – 1) (общее название – врубки, зубчатки) – *зуб(ба)*; 2) (бороны) – *зубок(бка)* [3, с. 31]; Акаренок, окоренок, попубочье- *полубочок(-чка)* [1, с. 1]; Жилка – волокно, фибра. [1, с.207]; Жменя – отлив, отмет [1, с.207]; Начілковий - фронтонный. Начілок, начільник – фронтон [1, с.227]; Кістяк – скелет, остов [1, с.217]; Суставно-рухомий – шарнирно-подвижной [1, с.262]; я. шарнирная - л. *суставний* [1, с.2]; Рукав (насоса) - *кишка* [1, с. 148]; Кулак – 1) (общее название – деталь) – *кулáк(ка)*; 2) *палець(лья)*; 3) (зубчатого колеса) – *зуб(ба)* [3, с. 44]; Гла(о)вень – вершник, косяк верхний, пожилина, притолока, колода верхняя, *голова*, подушка копровая, *лобан*, перекладаина, перемышка дверная [1, с. 200]; Мачта А-образная – щогла *рознога* [1, с. 72]; *Челюсті* – оче(о)лок, хайло, жерло, отверстие топливное, устье печное. [1, с.270]; накладкаклинная, клиновидная – *нащока* [1, с. 78]; Вус – ус. [1, с. 200]; *Головка* – шляпка, головка, капитель, оглавие [1, с. 200]; *Горло* - горловина [1, с. 200]; *Тіло* – тело; стул; барабан. Тім'я – скуфия [1, с. 262]; Нервюра – 1) (авио, крыла) – *ребро*; [3, с. 58]; Остов – 1) (общее название) – *кістяк(ка)* [3, с. 64]; Фасад (здания) – *чолó, фасáд(ду)* [3, с. 112]. *Нащока* – накладка клиновидная [1, с.228]; *Підніжся* – подножие, основание, основа, пьедестал. *Підніжок* – перекладаина. *Піднога* – подстрел[к]а [1, с.240]; *Спина* – хребет, конек, князек, мыс [1, с.260]; *Сустав* – шарнир, сустав, сочленение, опора висаячая [1, с.262]; *Вушко почіпне* [4, с. 16]; *Волосина* [4, с.14]; *Горбик* [4, с.19]; *Горловина* [4, с.20]; *Коліно* [4, с.31].
4. Метафоризації назв соціального фрагмента поняттєвої сфери 'людина': Висяга – *баба* [3, с. 9]; Бабка (стропильная) - *бабка*; хлопець(-пця) [1, с. 3].

У науковлення технічної термінології в 20-30 роках минулого століття мало кілька дієвих моделей реалізації, із яких вимогам мовної економії, семантичної прозорості, а тому зрозумілості й доступності відповідав лексико-семантичний спосіб словотворення, а підставою метафоричного перенесення слугувала антропометафора.

Висновки. У межах термінотворення виробничої сфери I половини ХХ століття (до 30-х років) вдавалися до зручної моделі антропометафоризації тоді, коли була нагода створити виробничий термін на основі аналогії чи подібності з діями, виглядом чи соціоспецифікою людини й так забезпечити семантичну прозорість, а тому й зрозумілість виробничо-технічного терміна.

Список використаних джерел:

1. Булда С. Словник будівельної термінології (проект). Державне видавництво України. Харків-Київ. 1930. 288 с.
2. Єщенко, Т.А., 2010. Семантико-стилістичні типи метафор: теоретичний аспект.. *Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка*, 28, С. 224–240.
3. Шелудько І.М. Практичний словник виробничої термінології. Державне видавництво «Радянська школа» Харків, 1931.128 с.

4. Шелудько І. Словник технічної термінології: електротехніка (проект). Державне видавництво України. 1928. 248 с.

КОМПЛЕКСНА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ В АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДНИХ СЛОВНИКАХ

Юрій Силованюк

аспірант кафедри германської філології

Київський національний лінгвістичний університет

E-mail: sylovanyuk@gmail.com

Перекладні словники відіграють важливу роль у міжмовній комунікації, особливо у сфері економічної термінології. Економічні терміни відрізняються лексичною складністю, багатозначністю та культурними особливостями, що змінюються залежно від контексту. Тому їхнє дослідження вимагає як загальнонаукового, так і спеціального лінгвістичного підходу.

Науковий аналіз методів перекладу економічних термінів важливий для забезпечення точності та адекватності перекладу, що зберігає зміст і досягає комунікативних цілей.

Метою дослідження є аналіз лінгвістичних методів для вивчення економічних термінів у перекладних словниках, огляд сучасних підходів і розробка комплексної методики стратифікації термінів за мікро- та макросферами економіки.

Багато відомих зарубіжних та вітчизняних вчених займалися дослідженнями методів лінгвістики, зокрема: Р. Бріонес, Л. Згуста, А. Корольова, М. Кочерган, І. Бодуен де Куртене, В. Перебийніс, О. Петрина, О. Селіванова, А. Шлейхер та інші. Однак існуючі загальні та спеціальні лінгвістичні методи застосовані до дослідження перекладних словників не завжди враховують ієрархічну структуру економічних термінів. У зв'язку з цим, ми пропонуємо комплексну методику дослідження економічних термінів у перекладних словниках, що включає критерії стратифікації за мікро- та макросферами. Це сприятиме глибшому розумінню їхньої ролі в економічній терміносистемі та міжмовній комунікації.

Словник української мови визначає «метод» (грецьке «μέθοδος» – «шлях дослідження») як систему правил і прийомів для вивчення явищ природи, суспільства та мислення, що забезпечують досягнення певних результатів. Методологія, утворена від «метод» і грецького «λόγος» (вчення), означає: 1) вчення про науковий метод пізнання; 2) сукупність прийомів, що застосовуються в різних науках відповідно до специфіки об'єкта дослідження [6].

Кожен метод передбачає певну систему логічних дій і прийомів збору, обробки та узагальнення фактів, що формує методику дослідження. Індукція полягає в узагальненні висновків на основі окремих явищ, а дедукція – у